
УДК 047.31+81'373.235

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ "ГУЦУЛЬСЬКИЙ ДІАЛЕКТ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ"

18–19 травня 2010 року у Коломийському інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Коломия) відбулася Всеукраїнська наукова конференція «**Гуцульський діалект: минуле і сучасність**», організована кафедрою філології Коломийського інституту та кафедрою української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника разом з відділом діалектології Інституту української мови НАН України.

У роботі конференції взяли участь мовознавці з різних регіонів України. Доповіді та повідомлення, виголошені на пленарному й секційному засіданнях конференції, охоплюють широке коло діалектологічних проблем минулого і сьогодення. Матеріали конференції опубліковані у фаховому виданні «**Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: Філологія (мовознавство). Вип. XXV–XXVI**» (Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. — 265 с).

Із вітальним словом до учасників конференції звернувся співголова оргкомітету, директор Коломийського інституту, завідувач кафедри філології **Володимир Барчук**, який привітав учасників і ознайомив з порядком роботи. Пленарне засідання вів співголова оргкомітету, директор Інституту українознавства, завідувач кафедри української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника **Василь Грещук**. Доповіддю «**Гуцульський діалект: феномен на перехресті дослідницьких парадигм**» пленарне засідання відкрив директор Інституту української мови НАН України, завідувач відділу діалектології професор **Павло Гриценко**. Доповідач визначив основні напрями досліджень діалектології, зокрема наголосив на найважливі-

© В.М. БАРЧУК, М.П. КОВАЛЬЧУК, 2010

ISSN 1682-3540. Українська мова, 2010, № 4

99

ших завданнях, пов'язаних з дослідженням гуцульського діалекту. Широке коло аспектів і напрямів вивчення Карпатської групи говорів української мови, серед них і гуцульського діалекту, ще потребує значних дослідницьких зусиль мовознавців. З-поміж інших завдань чи не найважливішим є максимально повна фіксація діалектного матеріалу Гуцульщини в умовах неперервного процесу взаємодії з літературною мовою та іншомовними впливами. Професор **Костянтин Герман** (Чернівці) у доповіді «**Лінгвогеографічне дослідження гуцульського діалекту**» провів аналіз лінгвогеографічних атласів, у яких представлені мовленнєві ареали гуцульського діалекту. До уваги було взято лексичні, семантичні, фонетичні, фонологічні, морфологічні та синтаксичні риси в їх взаємодії з сусідніми говірками суміжних земель. У доповіді «**Лексична картотека словника "Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові": принципи формування**» професор **Василь Грещук** (Івано-Франківськ) наголосив на важливості створення словника гуцульських діалектизмів у художній літературі. Учасників конференції було ознайомлено з принципами формування матеріалів до словника, окреслено критерії відбору художніх текстів, подано реєстр творів, які підлягають карткуванню, звернено увагу на технічний бік формування картотеки, наведено зразки оформлення карток. Професор **Віталій Кононенко** (Івано-Франківськ) у доповіді «**Галицькі мовні елементи у текстах письменників Наддніпрянщини**» розглянув принципи використання діалектної лексики і галицького койне у текстах українських письменників Наддніпрянщини. Було також проведено зіставний аналіз вживання діалектизмів у художніх творах західноукраїнських і східноукраїнських письменників. У доповіді «**Кілька уваг до питання номінації поселень Гуцульщини**» професор **Дмитро Бучко** (Тернопіль) проаналізував досліджувані ойконіми за визначеними принципами і способами номінації і встановив найважливіші фактори, що вплинули на походження назв населених пунктів Гуцульщини. Різні підходи до визначення «діалектизму», до проблеми взаємодії діалектної та літературної мови, діалектних елементів і художньої мови розглянула професор **Ніна Гуйванюк** (Чернівці) у доповіді «**Поняття діалектизму через призму творчості Юрія Федьковича**». Доцент **Володимир Барчук** (Коломия) у доповіді «**Таксис у темпоральній моделі світу гуцулів (на матеріалі нариса П. Шекерика-Доникова "Рік полудь звичеїв и вірувань гуцулів")**» проаналізував особливості відображення онтологічного та хронологічного часу в світогляді гуцулів через таксисні структури.

Окрім пленарного засідання, робота конференції проходила у чотирьох секціях: «**Гуцульський діалект у взаємодії з іншими мовно-територіальними угрупованнями**», «**Гуцульська лексика: структура, семантика, прагматика**», «**Грамматика гуцульського діалекту**», «**Особливості гуцульського дискурсу**».

У роботі першої секції «**Гуцульський діалект у взаємодії з іншими мовно-територіальними угрупованнями**» взяли участь 11 науков-

ців. У виголошених доповідях і повідомленнях розглянуто широке коло діалектологічних проблем, присвячених насамперед аналізу функціонування гуцульського діалекту в українській мові на різних її структурних рівнях. **Надія Бабич** (Чернівці) у доповіді «**Галицько-буковинські варіанти гуцульських фразеологізмів: функціонально-семантичний аспект**» розглянула особливості гуцульської фразеології у контексті загальнонаціональної. На матеріалі гуцульського говору було показано, що локальна фразеологія завжди є джерелом індивідуалізації певної етнічної групи народу. Доповідь **Стефанії Панцьо** (Тернопіль) «**Словотвірні паралелі в гуцульських і лемківських говірках: відсубстантивні прикметники з суфіксами -АВ(ИЙ), -АТ(ИЙ), -УВАТ(ИЙ)**» була присвячена порівняльному словотвірному аналізу відіменникових прикметників трьох моделей у гуцульських та лемківських говірках. **Зіновій Бичко** (Львів) розглянув різні аспекти взаємодії лексики наддністрянського діалекту з іншими суміжними говорами, зокрема і гуцульським (тема доповіді — «**Контактна картина лексики наддністрянського говору з лексикою сусідніх діалектів**»). **Любов Білінська** (Тернопіль) проаналізувала мікротопоніми Покуття, сформовані на основі гуцульських діалектних лексем, що репрезентуються у різних підгрупах цих онімів. Науково-методичній проблематиці присвячене повідомлення **Юлії Датченко** (Дніпропетровськ) «**Інноваційні методи ознайомлення з діалектними особливостями української мови як засіб реалізації диференційованого навчання (на матеріалі гуцульського діалекту)**». У ньому було викладено систему застосування інноваційних методів навчання в умовах диференційованого підходу до учнів на уроках української мови під час ознайомлення із гуцульським діалектом. У доповіді **Ірини Потанчук** (Кам'янець-Подільський) «**Номені на позначення підвищеного рельєфу в західноподільських та гуцульських говірках**» було зіставлено аналізовану географічну термінологію, що побутує у західноподільському та гуцульському говіркових ареалах, виявлено архаїчні та запозичені елементи лексико-семантичної групи «підвищення», простежено міжговіркове варіювання лексики. **Любов Остап** (Львів) у доповіді «**Гуцульсько-наддністрянські лексичні паралелі**» розглянула особливості стилістичного використання гуцульських діалектних лексем у зіставленні їх з лексичними відповідниками наддністрянського діалекту, зокрема говірки с. Стриганці Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл., визначено спільне та відмінне у значеннях та відтінках значень аналізованих слів. У доповіді **Наталії Вирсти** (Тернопіль) «**Прізвища Покуття, мотивовані апелятивно-антропонімами іменуваннями (морфологічні деривати)**» були проаналізовані прізвищеві назви окремого регіону, утворені морфологічним способом від апелятивно-антропонімих іменувань, визначені найпродуктивніші суфікси, використовувані для творення прізвищ від апелятивно-антропонімих іменувань. Повідомлення **Лесі Кисляк** (Івано-Франківськ) було присвячене характеристиці говірки с. Саджавка Надвірнянського р-ну

Івано-Франківської обл. Відзначено, що аналізована говірка послідовно відображає риси двох суміжних говорів — гуцульського й покутського.

Друга секція **«Гуцульська лексика: структура, семантика, прагматика»** була присвячена розгляду різноаспектних проблем лексикології гуцульського діалекту. На секційному засіданні було виголошено 6 доповідей і 5 повідомлень. **Михайло Бігусяк** (Івано-Франківськ) у доповіді **«Ареальна характеристика лексики сімейної обрядовості гуцульського говору»** розглянув просторову варіативність обрядової лексики гуцульського говору. На основі досліджуваного матеріалу було виокремлено п'ять діалектних зон, а у межах говірок Івано-Франківщини дві — північну і південну. Доповідь **Наталії Хобзей** (Львів) **«Семантика дієслівного префікса в- у гуцульських говірках»** була присвячена семантичній характеристиці дієслів із префіксом **в-** у гуцульському говірковому мовленні. У доповіді **Миколи Лесюка** (Івано-Франківськ) **«Евфемістичні найменування жіночого лона, зафіксовані в коломиїках»** на матеріалі народних пісень (коломиїок) проаналізовано лексичні субститути прямих назв указаної семантичної групи, відзначено велику різноманітність описаних найменувань. **Валентина Леснова** (Луганськ) у доповіді **«Репрезентація іменників з негативно-оцінним значенням у діалектних словниках»** проаналізувала негативно-оцінні лексеми української діалектної мови, зафіксовані в сучасних лексикографічних джерелах, подала їх семантичну, словотвірну та функціональну характеристику. У доповіді **Віри Пітель** (Івано-Франківськ) **«Семантика назв трав'янистих рослин у прозі Марка Черемшини»** на матеріалі художнього тексту проаналізовано флороназви окремої семантичної групи, зокрема описано множинність, специфіку та джерела значень цих лексем, реалізацію в контекстах їх окремих семантичних ознак. **Роман Осташ** (Львів) у доповіді **«До питання про етимологізацію гуцульських прізвищ»** проаналізував окремі гуцульські прізвища у контексті історичної та сучасної української антропонімії. Автор обґрунтовує походження аналізованих прізвищ від народних варіантів власних особових імен. Аналізові функціонування діалектної лексики на визначеному історичному етапі у карпатських говорах української, польської та словацької мов присвячене повідомлення **Мар'яни Барчук** (Івано-Франківськ) **«Гуцулізми-карпатизми в українській літературній мові Галичини середини ХІХ століття (на матеріалі альманахів "Лівак з-над Сяну" та "Перемишлянин")»**. У повідомленні **Христини Макович** (Львів) **«Спостереження над діалектною лексикою в учительному Євангелії Стефана Плав'янського (1668)»** розглянуто особливості лексичних діалектизмів, виявлених в одній з відомих історичних пам'яток ХVІІ ст., запропоновано лексико-семантичну класифікацію аналізованих лексем. **Воломир Гавадзин** (Івано-Франківськ) у повідомленні **«Етнорегіональні особливості гуцульського діалекту на основі лексики весняного календарно-обрядового циклу»** роз-

глянув лексику гуцульського обрядового циклу на прикладі весняного періоду, з'ясував регіональні особливості назв великих свят та відповідних обрядових дій. **Ольга Гловацька** (Коломия) здійснила спробу виділити групи слів з негативною семантикою, визначити ступінь вияву негативності, простежити особливості вживання та функціонування оцінної лексики в мовленні — «**Типологія лексем з негативним значенням (на матеріалі роману П. Шекерика-Доникова "Дідо Иванчік")**». Повідомлення **Надії Вебер** (Івано-Франківськ) «**Лексико-семантична природа мікроойконімів деяких сіл Верховинщини**» присвячене описові лексико-семантичних груп базових основ аналізованих онімів досліджуваного регіону, мовній характеристиці загальних та власних назв, що слугували джерелом творення мікроойконімів.

На засіданні третьої секції «**Граматика гуцульського діалекту**», яка включала 7 доповідей і 4 повідомлення, було розглянуто актуальні проблеми дослідження морфології та синтаксису на матеріалі говіркового мовлення, художньої літератури, фольклору Гуцульщини. Так, у доповіді **Василя Пітеля** (Івано-Франківськ) «**Незакінчені речення у повісті Гната Хоткевича "Довбуш": формально-граматичний аспект**» виведено типологію незакінчених речень, вжитих в аналізованому художньому творі. Опис здійснено з урахуванням формально-граматичних особливостей зазначених синтаксичних конструкцій. **Тетяна Ястремська** (Львів) у доповіді «**Система дієслова в гуцульських говірках**» охарактеризувала особливості вживання та функціонування дієслівних форм у гуцульському говірковому мовленні. Доповідь **Романа Бачкура** (Івано-Франківськ) «**Інтер'єктиви в гуцульських говірках**» присвячена характеристиці специфічних для гуцульських говірок інтер'єктивних лексем, зокрема виявлено типологію вигуків, описано відтінки їх семантики, простежено походження більшості аналізованих лексичних одиниць, з'ясовано особливості їх лексикографічної фіксації. **Ірина Джочка** (Івано-Франківськ) у доповіді «**Прислівники в гуцульських говірках**» розглянула семантичні та словотвірні особливості прислівників у гуцульських говірках. Було здійснено класифікацію адвербіативів за лексичною семантикою, встановлено твірні основи, способи та засоби словотворення. У доповіді **Вікторії Коломийцевої** (Київ) «**Синтаксис коломийкового вірша**» розглянуто синтаксичний аспект гуцульського діалекту на матеріалі коломийок, проаналізовано форми вираження присудка як основного компонента поверхневої структури речення, структурні особливості словосполучень із прийменниково-іменниковим керуванням та приляганням, визначено загальні синтаксичні особливості коломийок. Доповідь **Михайла Ковальчука** (Коломия) «**Гуцульські діалектизми у функції опорних слів у складних реченнях із значенням пояснення (на матеріалі роману П. Шекерика-Доникова "Дідо Иванчік")**» присвячена синтаксису складного речення в гуцульському діалекті. На матеріалі художнього тексту охарактеризовано грама-

тичні ознаки конструкцій зі значенням пояснення, у яких функції опорних слів виконують гуцульські діалектизми. **Віра Бондаренко** (Київ) у доповіді «**Фонетико-морфологічні особливості гуцульських коломийок**» висвітлила деякі фонетичні особливості (у системі вокалізму та консонантизму) гуцульської говірки, а також морфологічні особливості (відмінювання іменників, займенників, дієслів тощо). У повідомленні **Оксани Вінтоняк** (Коломия) «**Кількісні числівники у говірці села Баня-Березів**» було проаналізовано систему словозміни числівників, встановлено діалектні відмінності порівняно з літературною мовою, фонетичні та словозмінні варіанти, специфіку закінчень, архаїчні форми. Повідомлення **Ігоря Бачкура** (Івано-Франківськ) «**Словотвірні типи гуцульських іменників-назв особи**» стосувалося аналізу структурно-словотвірних особливостей назв осіб у гуцульських говірках. Зокрема, здійснено опис словотворчих формантів, виявлено специфічні ознаки й тенденції гуцульського іменникового словотвору. **Ольга Русакова** (Коломия) у повідомленні «**Рівнорядний таксис простого ускладненого речення в мові новел Василя Стефанника**» проаналізувала таксис послідовності та паралельності у простому ускладненому реченні, розглянула особливості вираження значень лінійного та нелінійного характеру в межах різних за кількісним складом компонентів таксисних структур. Спробу опису семантико-синтаксичної структури речень конструктивної моделі з прийменником через, які передають локативну, каузальну та темпоральну предикацію здійснено у повідомленні **Олексія Воробця** (Івано-Франківськ) «**Конструктивна модель прийменниково-субстантивного комплексу "через + субстантив у знахідному відмінку" (на матеріалі гуцульського діалекту)**».

На засіданні четвертої секції «**Особливості гуцульського дискурсу**» було виголошено 9 доповідей і 3 повідомлення. У доповіді **Валентини Грещук** (Івано-Франківськ) «**Особливості використання гуцульського говору в українській художній мові ХІХ – першої половини ХХ ст.**» розглянуто гуцульські діалектні риси в мові художніх творів. Встановлено, що використання гуцульського діалекту в українській літературі аналізованого періоду відзначається неоднорідністю, різним складом і характером гуцульських діалектних одиниць, повнотою і послідовністю їх репрезентування у мові персонажів та в авторській мові. **Оксана Сімович** (Львів) у доповіді «**Реалізація архетипів у мовній картині світу гуцулів**» розглянула ключові образи-символи, які знаходять відображення у житті й світогляді гуцулів і, відповідно, відтворюються в гуцульському діалектному мовленні. У доповіді **Оксани Ципердюк** (Івано-Франківськ) «**Гуцульський говір у мові поеми Олександра Олеся "На зелених горах"**» простежено особливості вживання гуцульського діалекту в поемі Олександра Олеся «На зелених горах», проаналізовано семантику діалектних апелювань, розглянуто своєрідний гуцульський ономастикон, визначено чинники, які зумовлюють уживання діалектизмів у тексті твору. Доповідь

Ольги Черемської (Харків) «Діалектні засоби вербалізації мовної картини світу в малій прозі Г. Хоткевича (на матеріалі оповідання "Потомок Довбуша")» присвячена виявленню аспектів уживання в художньому тексті стилістично вартісної діалектної лексики, з'ясуванню ролі діалектизмів у вербалізації індивідуальної мовної картини світу в авторському мовленні та монологах персонажів. **Тетяна Бичкова** (Чернівці) у доповіді «Етнозумовленість невербальної комунікативної поведінки гуцулів» на матеріалі повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» розглянула особливості невербальної комунікативної поведінки гуцулів, зумовленої світобаченням, особливостями умов життя цієї етнографічної групи. У доповіді **Бориса Коваленка** (Кам'янець-Подільський) «Діалектна основа повісті "Тіні забутих предків" М. Коцюбинського (на матеріалі чорнового автографа)» охарактеризовано гуцульські й подільські діалектні риси, що виявляються у повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». Встановлено, що і у мові автора, і у мові персонажів трапляється чимало слів, характерних для зазначених говорів української мови. Доповідь **Оксани Даскалюк** (Чернівці) «Комунікативно-ситуативний аналіз мовних засобів адресованого волевиявлення у мовленні гуцулів» присвячена описові засобів передавання адресованого волевиявлення у мовленні гуцулів, а також особливостей вживання імператива та його функціонально-семантичних еквівалентів відповідно до мети комунікації. **Лілія Паріляк** (Івано-Франківськ) у доповіді «Гуцульські діалектні фраземи в романі Б. Загорулька "Чорногора"» визначила типи гуцульських діалектних фразеологізмів, використаних в аналізованому творі, встановила критерії типології виявлених фразем. У доповіді **Галини Артеменко** (Чернівці) було розглянуто гуцульські фразеологізми як варіанти загальномовних фразеологічних одиниць з погляду логічності/алогічності їх побудови, а також простежено особливості семантико-функціональних взаємозв'язків між діалектними та літературними варіативними компонентами. **Інна Данилюк** (Івано-Франківськ) у повідомленні «Особливості мовного вираження концепту "сміх" у художніх текстах письменників Прикарпаття» звернула увагу на лексико-семантичні особливості реалізації концепту «сміх» у художніх текстах письменників Прикарпаття. За допомогою концептуального аналізу визначила характер сполучуваності лексем, що вербалізують названий концепт, та виявила їх експресивно-оцінне нашарування. Схожій проблематиці присвячене повідомлення **Анни Огар** (Дрогобич) «Вербалізація концепту "небо" у поетичній мові Степана Пушика», у якому було окреслено семантичні рамки концепту «небо», охарактеризовано його ядро-периферійну структуру та особливості мовної презентації. У повідомленні **Руслани Ріжко** (Івано-Франківськ) «Семантико-стилістичні домінанти в поетичних текстах письменників Прикарпаття» розглянуто семантико-стилістичні домінанти, які, репрезентуючи гуцульський колорит, є вагомим складником мовної картини світу письменників.

Виголошені на засіданнях конференції доповіді й повідомлення, переважно, супроводжували жваві обговорення та плідні дискусії.

На підсумковому пленарному засіданні було проаналізовано результати роботи секцій, їхні керівники підвели підсумки, акцентувавши увагу на найважливіших аспектах обговорення заслуханих доповідей та повідомлень. Зокрема, було відзначено перспективність репрезентованих діалектологічних досліджень, актуальність порушених мовних проблем. Спільним рішенням, прийнятим на підсумковому пленарному засіданні конференції, затверджено план дій зі збору та систематизації діалектного матеріалу для укладання Атласу говірок Гуцульщини.

Володимир Барчук, Михайло Ковальчук (м. Коломия)

Volodymyr Barchuk, Mykhaylo Koval'chuk (Kolomyya)

ALL-UKRAINIAN SCIENTIFIC CONFERENCE HUTSULIAN DIALECT:
PAST AND PRESENT (18 – 19 May 2010, Kolomyya)